

25 a 12

Úspory a investice

Veřejné rozpočty

Obsah přednášky

- finanční systém
- úspory a investice v ekonomice z účetního pohledu
- veřejné finance
  - veřejné finance a účetní identity
- trh zapůjčitelných fondů
  - vliv veřejných financí na trh zapůjčitelných fondů

FINANČNÍ SYSTEM

Finanční systém

- význam investic pro chod a růst ekonomiky již v předchozích přednáškách
  - investice $\Rightarrow$ kapitál $\Rightarrow$ vyšší tempo růstu
- finanční systém
  - zajišťuje přeměnu úspor na investice
  - problémy v přeměně $\Rightarrow$ negativní dopady na krátkodobé a potenciálně i dlouhodobé tempo růstu HDP
  - reálně zajišťuje množství institucí

Finanční systém

- Jak budete získávat kapitál pro svoji firmu?
- dvě základní cesty
  - finanční trhy - burza
    - umožňují střadatelům přímo poskytnout peníze vypůjčovatelům
  - finanční zprostředkovatelé - banky
    - střadatel nepřímo poskytuje vypůjčovatelům
  - váhy v ekonomice se hodně různí
    - USA finanční trhy větší význam X Evropa banky
  - občasné zmatení termínů :-)

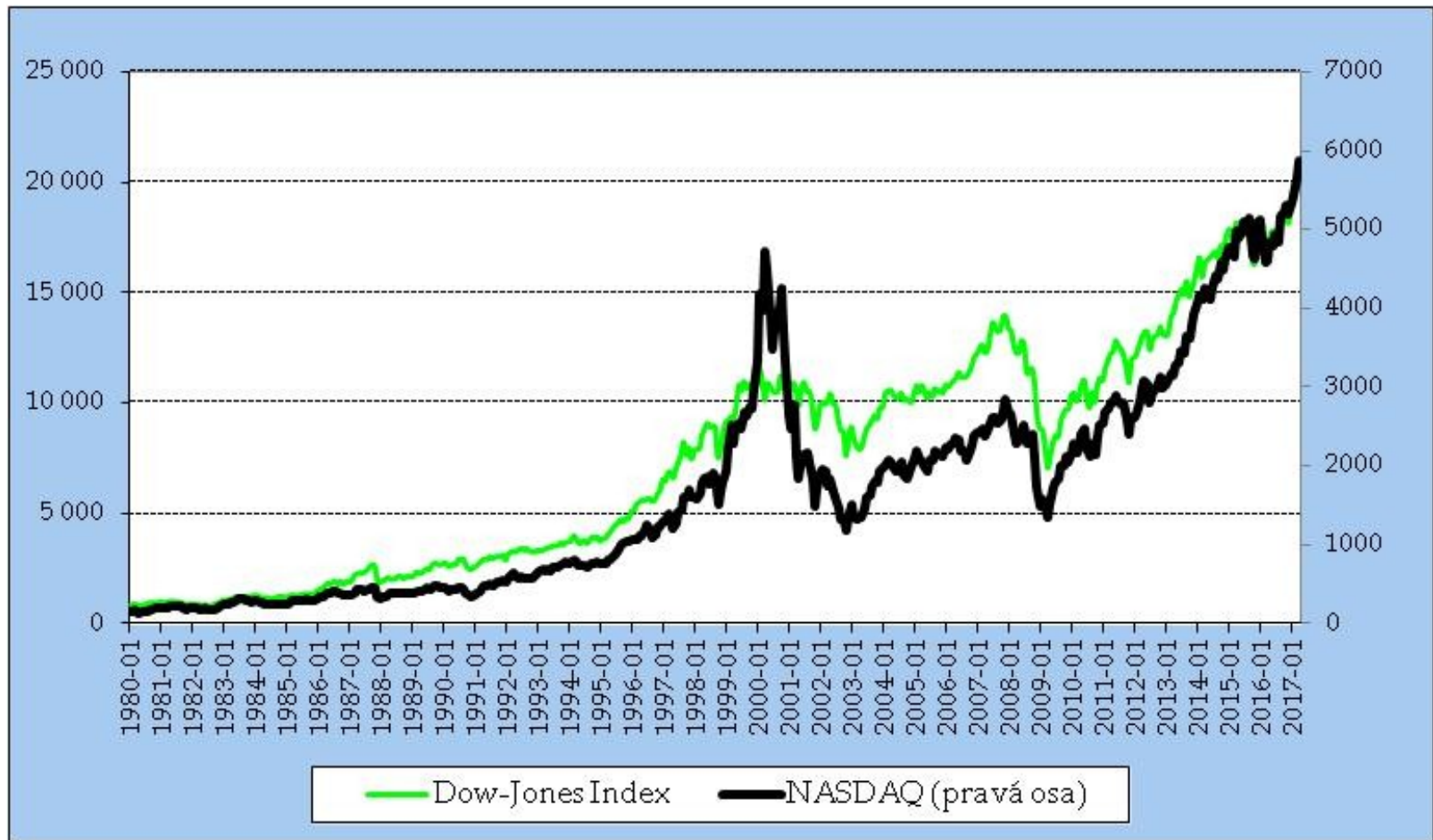
Finanční trhy

- trh obligací/dluhopisů
- Obligace
  - firma vydá v případě, že potřebuje peníze
  - certifikát, který potvrzuje závazek vypůjčovatele vůči držitele obligace
  - nezakládá žádné vlastnické právo k firmě, která obligace vydala!
  - obsahuje
    - termín splatnosti – kdy bude obligace splacena
      - doba splatnosti od měsíců po desítky let
    - úroková míra, kterou bude obligace vynášet
  - vydávají
    - firmy, města, vlády

Finanční trhy

- Burza
  - Akcie
    - představuje vlastnictví příslušné části hodnoty firemního majetku a tomu odpovídající nárok na část zisku
    - nevytváří tedy dluh – jedná se o nedluhové financování
    - vlastníci akcií nesou větší rizika, pokud se firmě nedaří x dluhopisy
  - cena na základě poptávky a nabídky
  - vydání akcií za účelem získání prostředků pro firmu

Vývoj hodnoty Dow-Jones a NASDAQ indexu (1980-2017) – měsíční hodnoty

Finanční zprostředkovatelé

- primárně banky
- činnost bank
  - platí úroky za vklady
  - vybírají úroky z úvěrů
  - umožňují klientům vytvořit nový prostředek směny
    - Mankiw zmiňuje šeky, jejichž užití ovšem klesá i v US a ČR nikdy nebylo
    - reálně se tedy v současnosti jedná o platební kary (v jakékoliv formě)

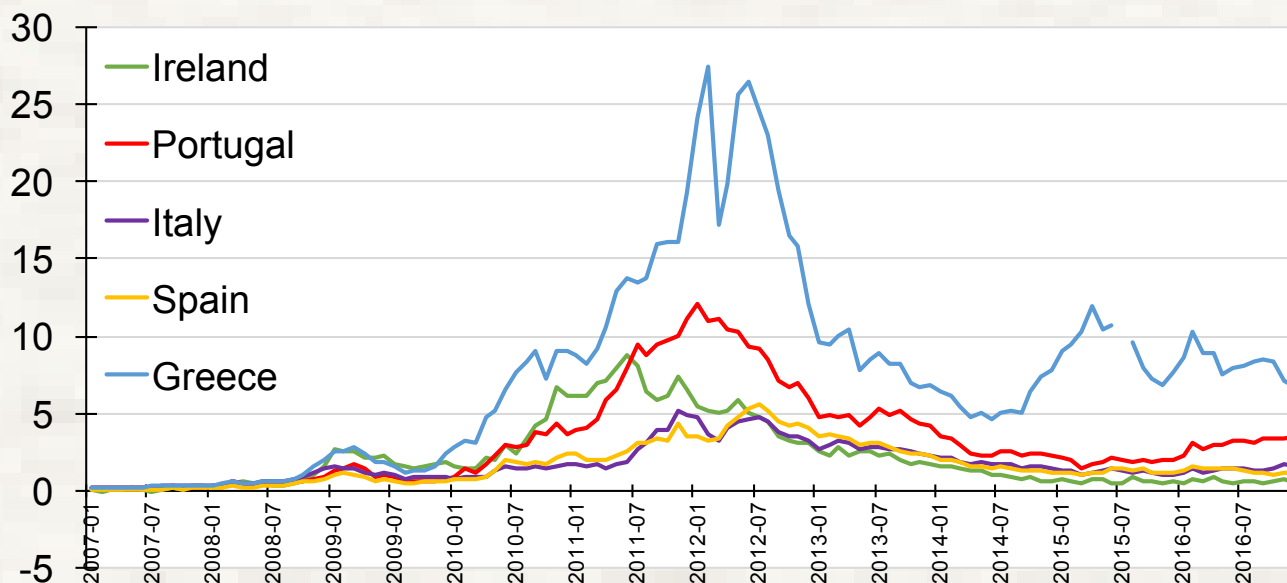
Finanční zprostředkovatelé

- **Vzájemné fondy (Mutual funds)**
  - v ČR nepříliš významné
  - instituce, které prodávají svoje akcie veřejnosti
  - fond investuje peníze na burze do akcií a dluhopisů
  - výhoda
    - diverzifikace
    - přístup k profesionálním investorům
  - X poplatky
  - různá míra rizika v jednotlivých fondech

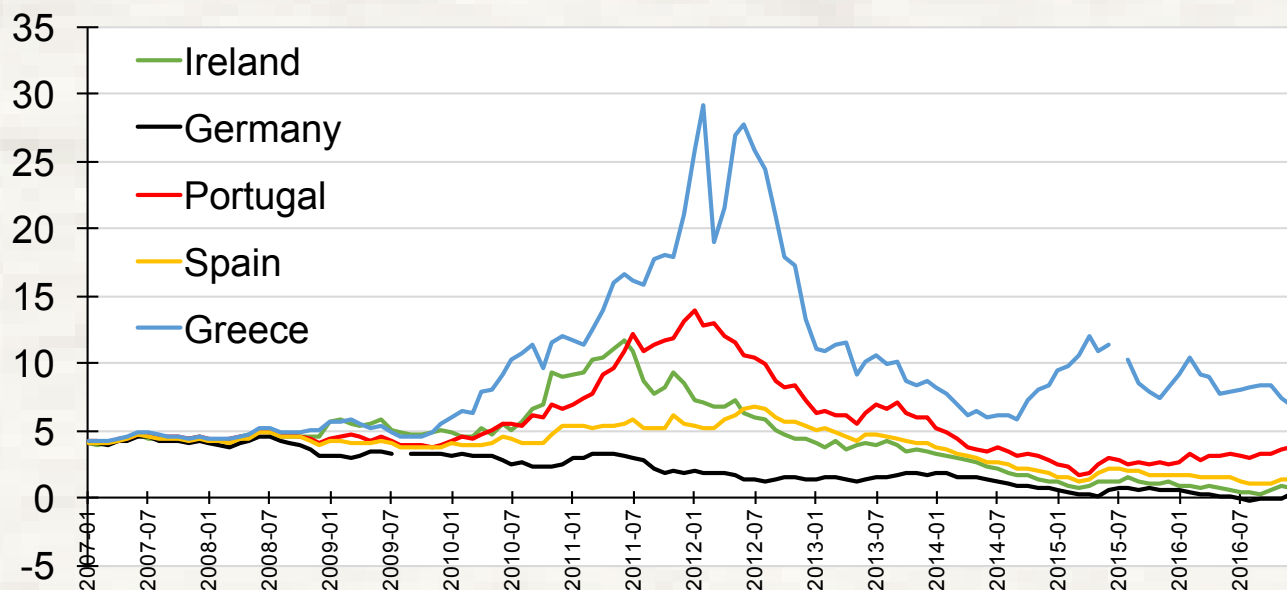
- z běžného života víte, že výnosy přímo úměrné riziku
  - vyšší výnosy znamenají vyšší rizika
- v konkrétních případech
  - banky v současnosti na běžných vkladech 0 % úrok (řada determinantů), ale riziko velmi nízké
  - X na burze můžete dosáhnout vyššího výnosu, ale za mnohem vyššího rizika
- snaha diverzifikovat riziko ... portfolio
  - aktiva s různou mírou rizika ve snaze optimalizovat výnos

spready na vládní dluhopisy pro jednotlivé země

Spready úrokových sazeb 10letých vládních bondů jednotlivých zemí vůči Německu

Úrokové sazby 10letých vládních bondů vybraných zemí

ÚSPORY a INVESTICE

Úspory, investice a národní účetnictví

- některé základní identity:

- HDP

  - veškeré příjmy

  - veškeré výdaje

- $Y = C + I + G + NX$

  - $Y = \text{HDP}$

  - $C = \text{spotřeba}$

  - $G = \text{vládní výdaje}$

  - $NX = \text{čistý export}$

Úspory, investice a národní účetnictví

- některé významné identity:
- uzavřená ekonomika
  - nemá vztahy k zahraničí
  - $NX = 0$
- Otevřená ekonomika
  - má vztahy k zahraničí
  - NX může dosáhnout jakýchkoliv hodnot

Úspory, investice a národní účetnictví

- některé významné identity:
- předpoklad uzavřené ekonomiky: $NX = 0$
  - $Y = C + I + G$
- Národní úspory = S
  - zbytkový příjem v ekonomice po odečtení spotřeby a vládních výdajů
  - $Y - C - G = I$; $S = Y - C - G$
  - $S = I$

Úspory, investice a národní účetnictví

- význam úspor a investic

- $S = I$

- úspory = investicím

- v makru investice jsou nákup kapitálových statků jako jsou budovy, stroje či zařízení

- !!! spoří domácnosti či vláda X investují firmy (domácnosti – specifický případ)

- platí pro ekonomiku jako celek

- úspory jednoho subjektu financují investice jiného

- zprostředkovává finanční systém

- tj. mezi stranami rovnice jsou finanční zprostředkovatelé – usměrňují národní úspory k národním investicím

VEŘEJNÉ/VLÁDNÍ FINANCE

- veřejné finance USA a ČR
- daně a efektivnost/spravedlnost
- rovnováha veřejných rozpočtů

Veřejné rozpočty

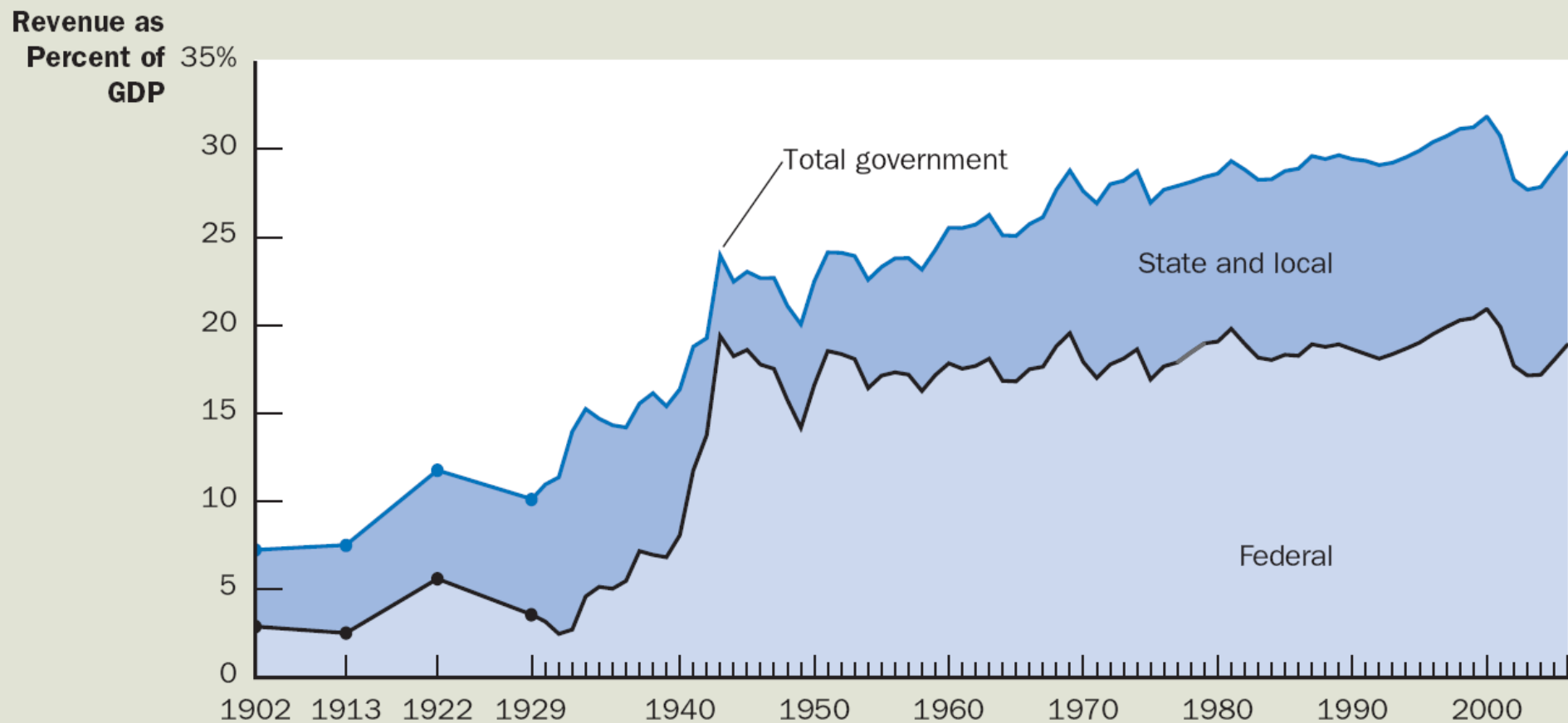
- **Veřejné rozpočty**
  - širší pojem než státní rozpočet
  - obsahují i další položky, které nejsou ve státní rozpočtu – například rozpočty měst a obcí; speciální fondy; rozpočty státních podniků a podobně
  - někdy se používá zaměnitelně – pro naše potřeby můžeme postupovat tímto způsobem

Veřejné rozpočty

- **Veřejné rozpočty**
  - příjmy
    - daně, sociální pojištění, ...
  - výdaje
    - nákup zboží a služeb, transfery a podobně
- **úloha vlády (míra přerozdělování)**
  - například jako procento vládních výdajů ku HDP
  - dlouhodobě rostla
  - s vyšším HDP/os je obvykle spojena vyšší míra přerozdělování
  - ale úroveň se různí mezi zeměmi

Obrázek 1

Americké veřejné příjmy jako procento HDP

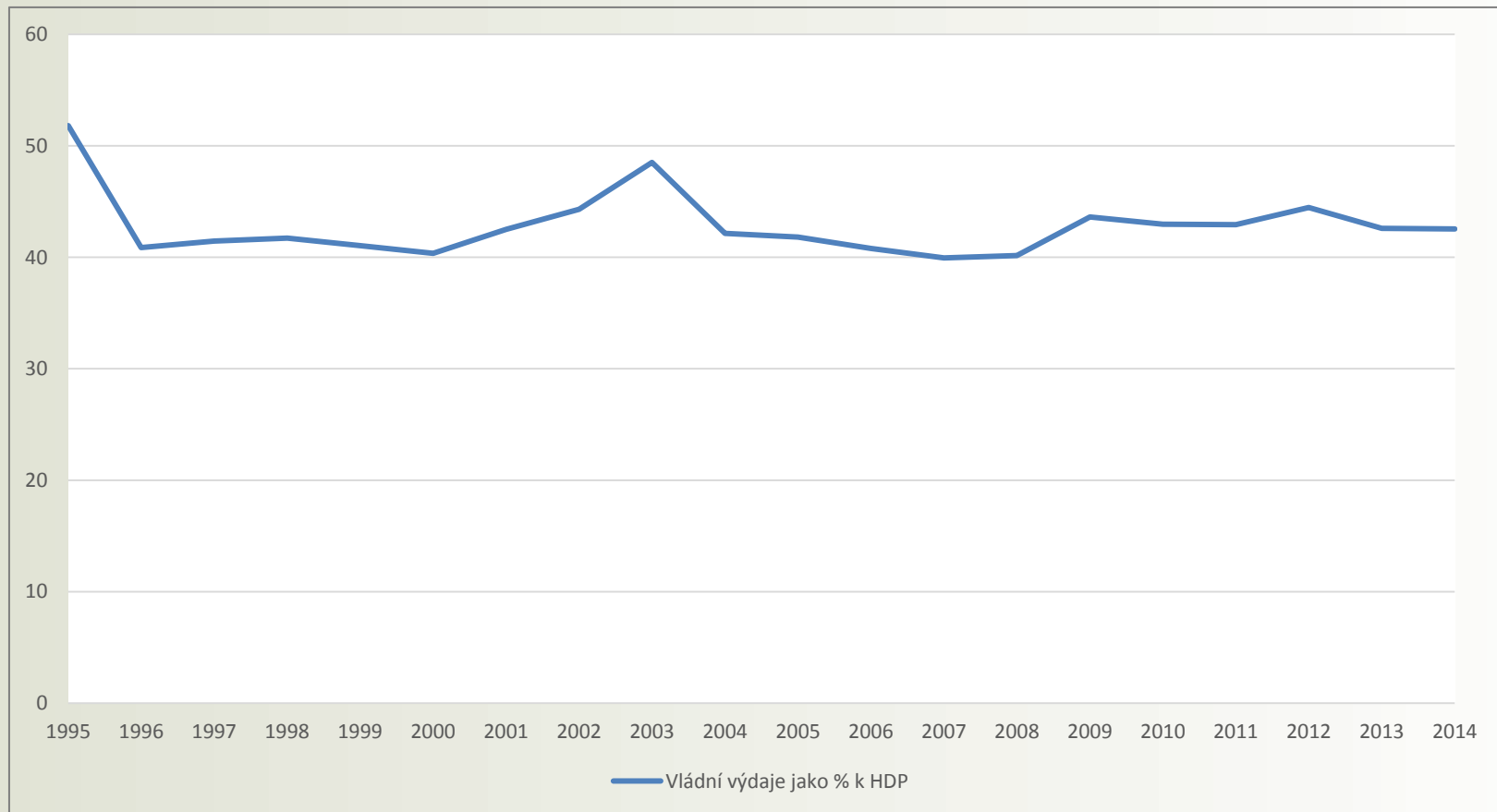

Celkové veřejné příjmy jako % HDP v 2012

Norsko	48,18
Francie	42,47
Velká Británie	35,85
Rusko	29,83
Česko	28,27
Německo	28,17
Brazílie	24,25
Chile	22,27
Kanada	17,05
USA	16,62
Indie	12,54
Japonsko	11,19
Čína	11,33
EU	34,45
Svet	23,51

Zdroj: The World Bank: Development Indicators

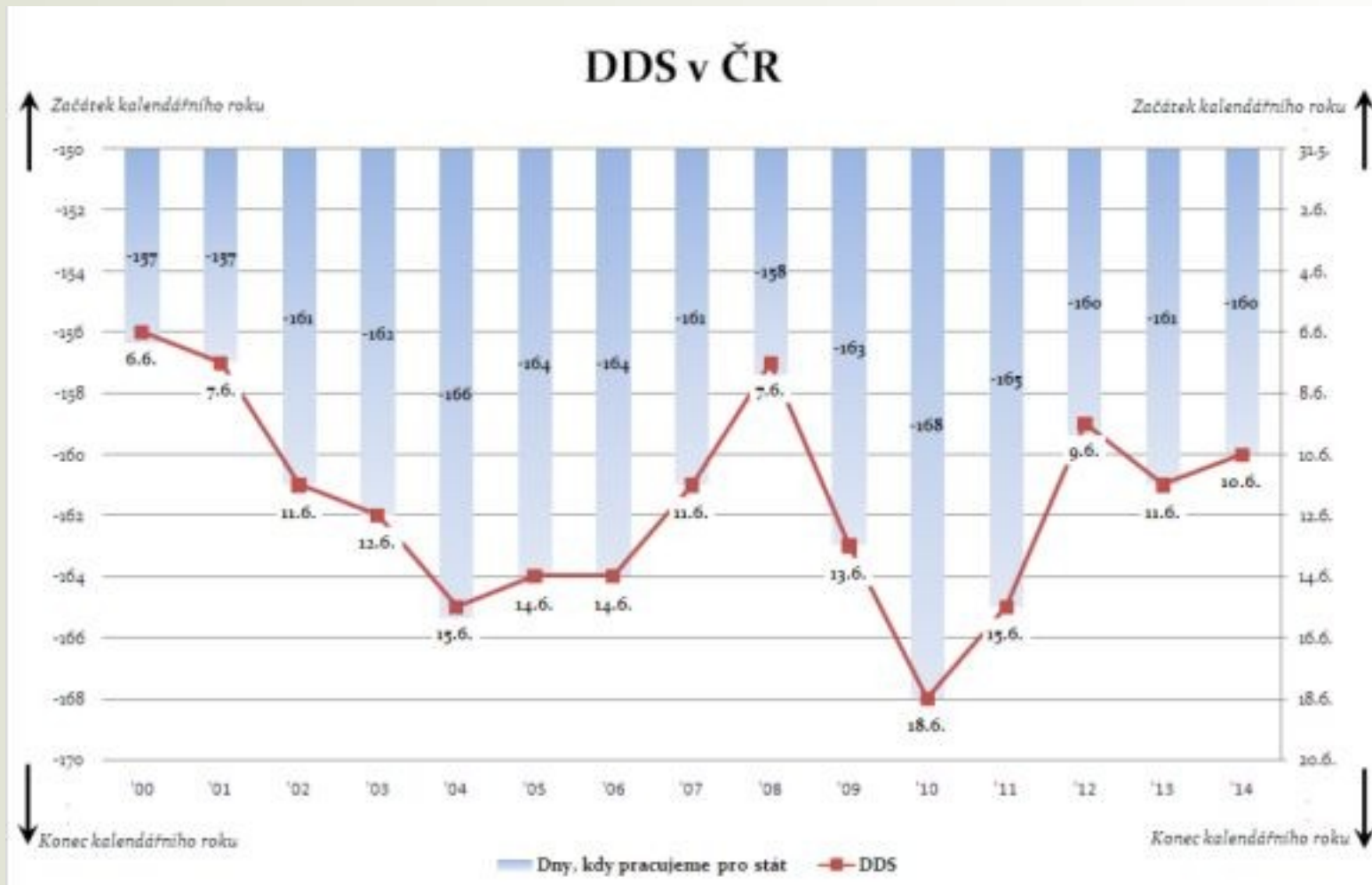
Vládní výdaje v ČR 1995-2014 (% HDP)

Zdroj: OECD Statistics

Obrázek

Den daňové svobody v ČR – jak dlouho se pracuje pro stát

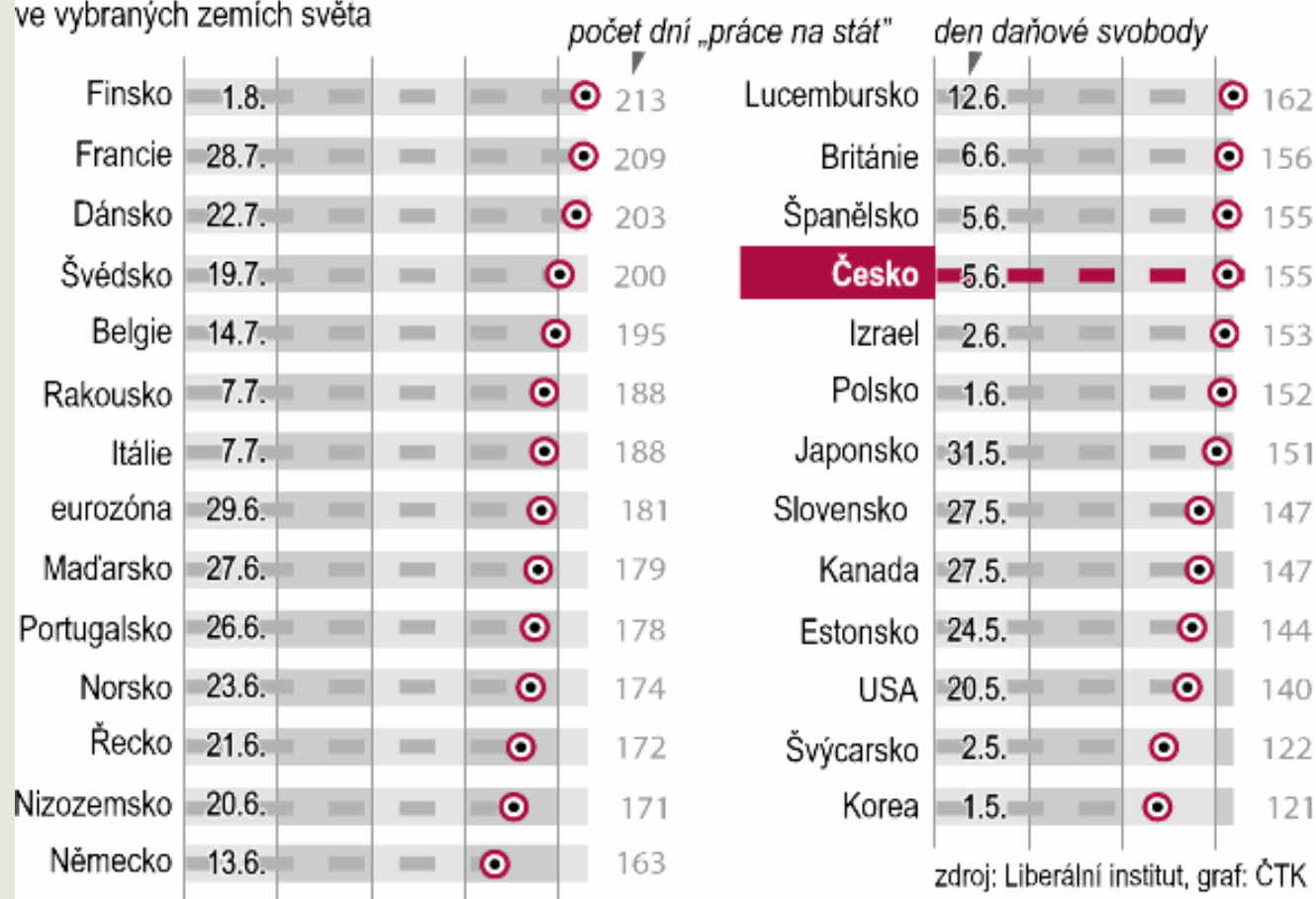

Den daňové svobody ve světě

DEN DAŇOVÉ SVOBODY 2015

ve vybraných zemích světa

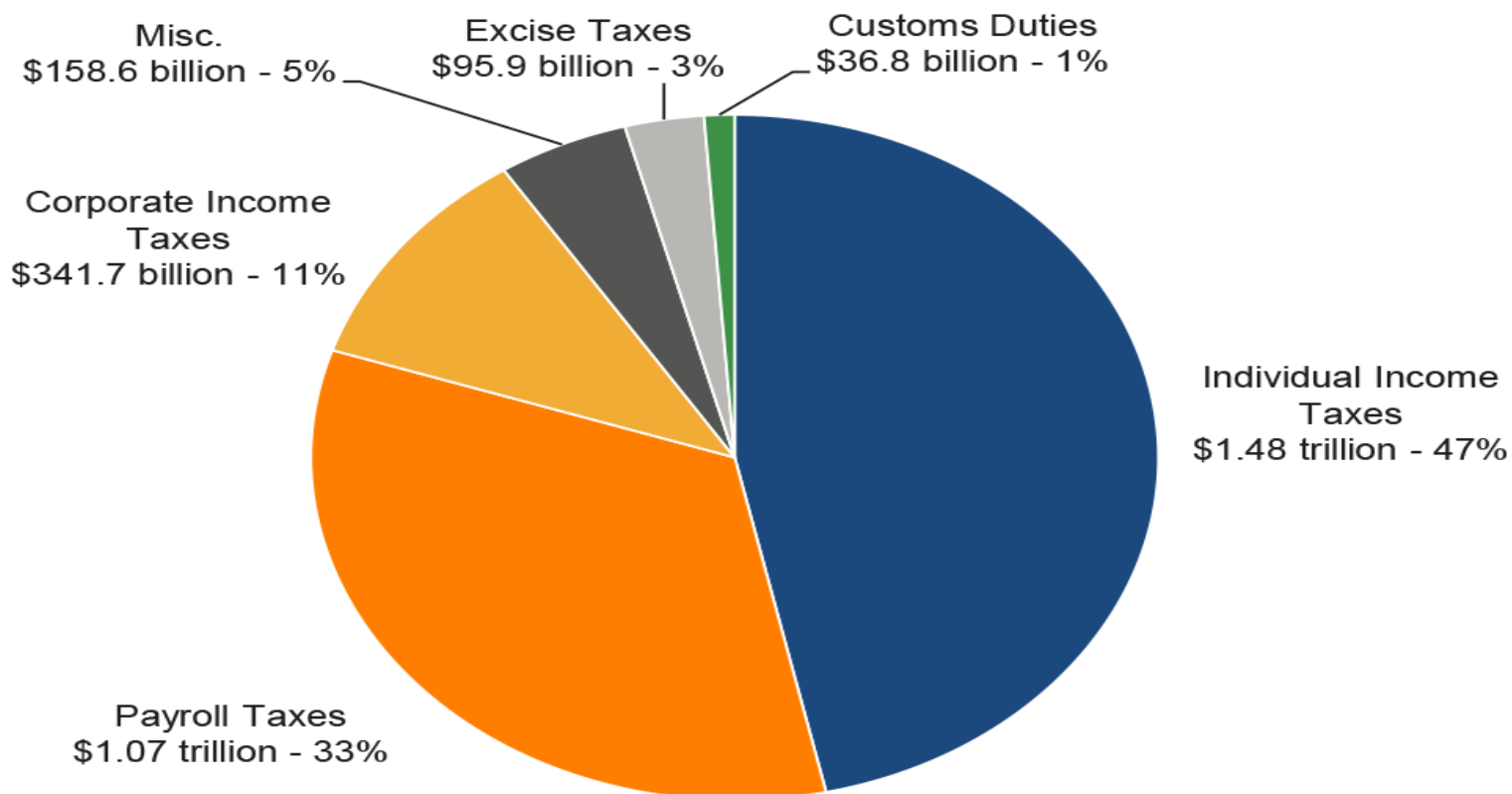

Veřejné finance v USA

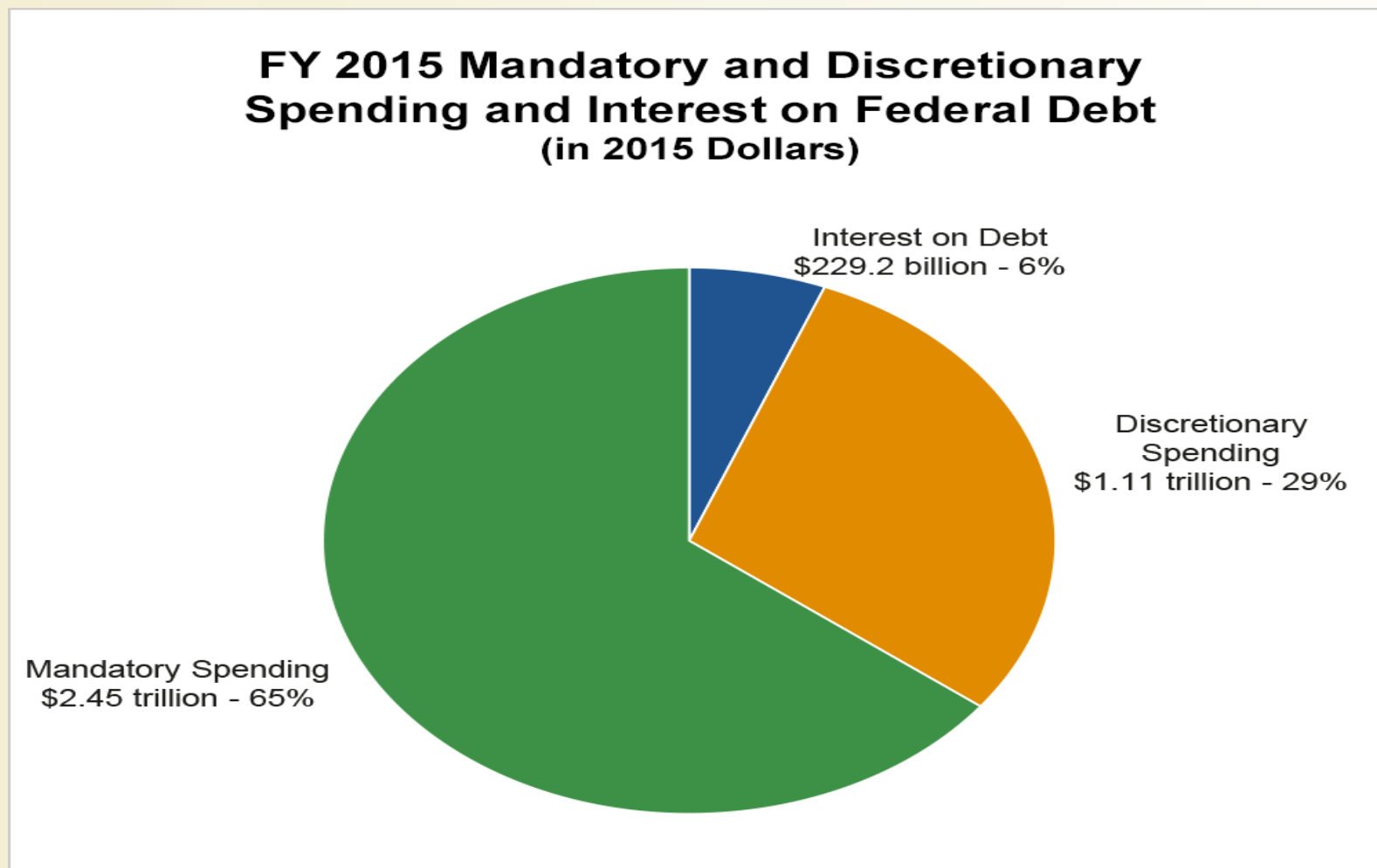
- **Příjmy federální vlády**
  - vybírá asi 2/3 daní
    - individuální daně z příjmu - každá rodina
    - daň ze mzdy - daň uvalená na mzdy zaměstnanců
      - “Sociální pojištění” – pay for Social Security and Medicare
    - daň z příjmu firem - vypočítává se ze zisku
    - Další daně: spotřební daně, cla ...
- **Vládní výdaje**
  - Sociální zabezpečení - většina platby starým lidem
  - Výdaje na obranu
  - Čisté úroky (vládní dluh)
  - Medicare a další zdravotní programy
  - Transferové platby chudým rodinám
  - Ostatní - např. NASA, výdaje na podporu zemědělců, platy politiků ...

Příjmy federální vlády v USA v roce 2015

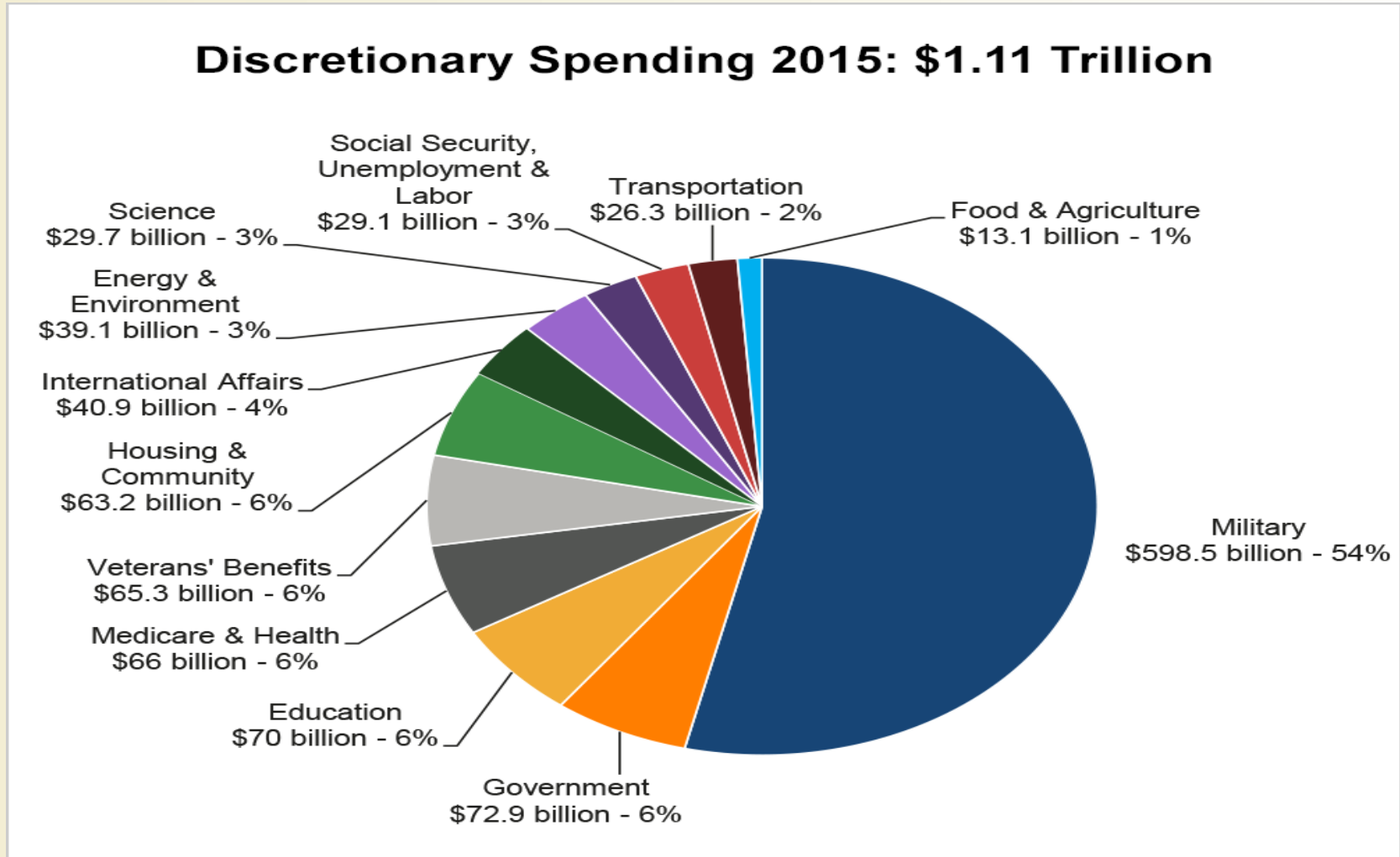
Federal Tax Revenue 2015: \$3.18 Trillion

Výdaje federální vlády v USA v roce 2015

Výdaje federální vlády v USA v roce 2015

Veřejné rozpočty v USA

- **Místní vlády**

- výdaje

- např. školství, infrastruktura, sociální výdaje, výdaje na obranu

- příjmy

- daně z obratu, majetkové daně, ...

- pro nás není důležité ...

Státní rozpočet v ČR

- příjmy X USA
  - větší význam spotřební daně
    - uvaleny na alkohol, benzín
  - daň z přidané hodnoty – DPH
    - daň vybíraná na jednotlivých stupních výroby
  - cla se odvádí do rozpočtu EU
- výdaje
  - i vzdělání a doprava součástí státního rozpočtu
  - menší výdaje na obranu jako % HDP
- tzv. mandatorní výdaje
  - povinné výdaje ze zákona (platy úředníků či policistů, důchody ... – tvoří velkou část rozpočtu)

Státní rozpočet ČR v 2015

- **Celkové příjmy = 1 118,5 mld. Kč**
- **Daňové příjmy (bez sociálního pojištění) = 575,1 mld. Kč**
  - DPH= 229,3 mld. Kč
  - spotřební daně = 133,4 mld. Kč
  - DPPO = 89,0 mld. Kč
  - DPFO = 104,8 mld. Kč
  - ostatní = 18,6 mld. Kč
- **Pojistné na soc. zabezpečení (soc. pojištění) = 400,7 mld. Kč**
- **Ostatní příjmy = 142,7 mld. Kč.**
  - Nedaňové příjmy (32,0 mld. Kč)
  - Kapitálové příjmy (5,5 mld. Kč)
  - Přijaté transfery, zejména z EU (105,2 mld. Kč)

Celkové výdaje = 1 218,5 mld. Kč

• **Běžné výdaje = 1 142,7 mld. Kč**

- výdaje sociální dávky = 514,3 mld. Kč
- platy a podobné a související výdaje* = 100,3 mld. Kč
- neinvestiční transfery územním rozpočtům = 103,4 mld. Kč
- státní dluh = 64,5 mld. Kč
- ostatní běžné výdaje = 360,2 mld. Kč

• **Kapitálové (investiční) výdaje = 75,8 mld. Kč**

Odvětiové členění výdajů českého rozpočtu v roce 2015 v mld. CZK

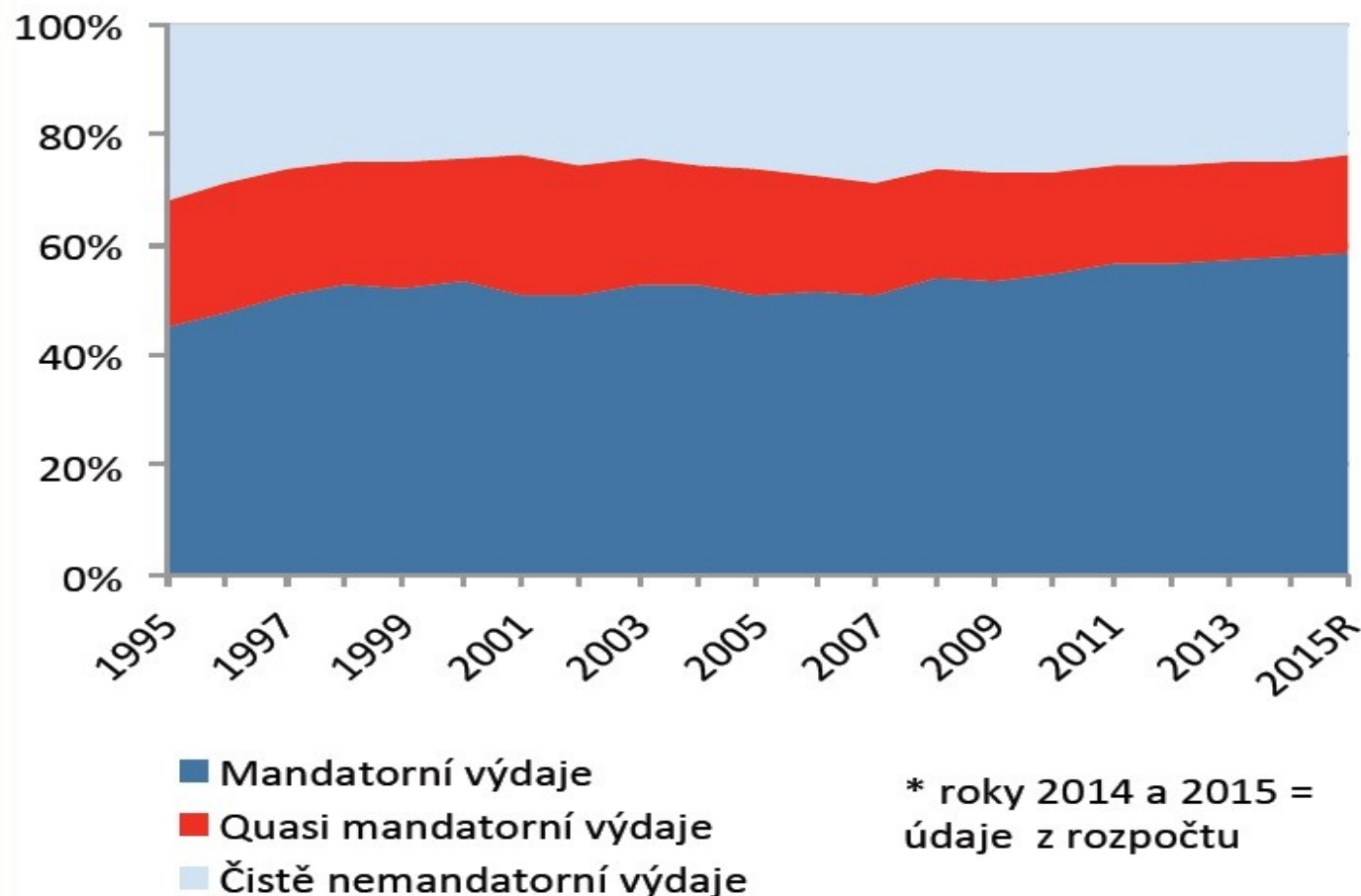
VÝDAJE PODLE ODVĚTVÍ

		Kam jde stokoruna z Vašich daní?
Zemědělství	52,8 mld.	4 Kč
Průmysl a služby	41,4 mld.	4 Kč
Doprava a spoje	39,6 mld.	3 Kč
Vzdělávání (bez výdajů krajů a obcí)	125 mld.	10 Kč
Zdravotnictví (bez zdrav. pojištění)	70,1 mld.	6 Kč
Sociální věci a zaměstnanost	559,6 mld.	46 Kč
Obrana a bezpečnost	104,1 mld.	9 Kč
Státní správa a územní samospráva	66,1 mld.	5 Kč
Ostatní	159,8 mld.	13 Kč
Celkem	1218,5 mld.	100 Kč

Poznámka: Napříč odvětvími jsou pro rok 2015 schváleny výdaje na podporu výzkumu, vývoje a inovací v celkové výši 34,9 mld. Kč.

Mandatorní výdaje

Vývoj podílů mandatorních výdajů na celkových výdajích 1995-2015

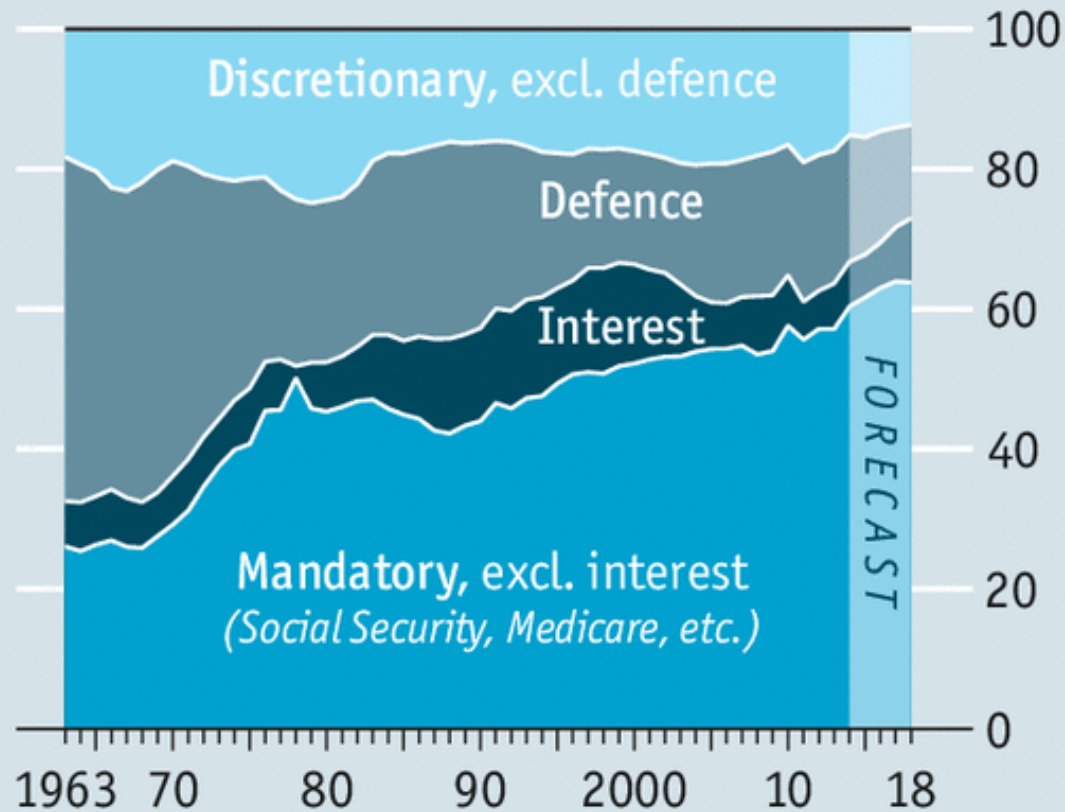

Výdaje rozpočtu v USA

2

Who pays as America greys?

Federal budget spending, % of total

Source: Office of Management and Budget

Daně a efektivnost

- Daňový systém
  - cíl: spravedlnost a efektivnost
- Náklady pro daňové plátce
  - Daň jako taková
  - Náklady mrtvé váhy
    - vznikají pokud lidé v důsledku daní pokříví svoje rozhodnutí
  - Administrativní náklady
    - nesou poplatníci – např. čas na vyplnění daň přiznání
- Efektivní daňový systém
  - malé náklady mrtvé váhy
  - malé administrativní náklady

Daně a efektivnost

- **Náklady mrtvé váhy**

- lidé reagují na podněty
- v reakci na vládní zdanění lidé kupují méně
- tj. daně mění rozhodnutí
- snižují blahobyt daňových plátců
- a jsou neefektivní
  - protože lidé alokují peníze dle daňových pobídek a ne dle skutečných nákladů a příjmů
- v důsledku
  - se snižuje přebytek spotřebitele
  - zvyšují se vládní příjmy

- Daně – nutí obyvatele změnit chování
  - ... vyvolávají náklady mrtvé váhy
  - ... snižují efektivitu alokace zdrojů
- Daň systém v US: individuální daň z příjmu
  - daň na to co lidé vydělají
  - odrazuje lidi od toho, aby tvrdě pracovali
  - odrazuje lidi od toho, aby spořili
- Daň na výnosy z úroků – i v ČR
  - úspory méně atraktivní

Měla by být zdaněn příjem a nebo spotřeba?

- možnosti řešení $\Rightarrow$ změnit daňový systém
  - eliminovat překážky pro úspory
  - spotřební daně
    - zdaňovat spotřebu domácností
    - úspory nedanit až do té doby, než jsou později utraceny
    - nekřivit rozhodnutí o úsporách
- Evropské země (včetně ČR)
  - spoléhají více na spotřební daně než US
    - zejména daň z přidané hodnoty
  - X někteří, že zavedení DPH vede k růstu úlohy státu, protože obyvatelé neví jak velké platí daně

Daně a efektivnost

- **Administrativní břemeno**
  - čas na vyplnění daňových formulářů
  - čas potřebný na uchovávání záznamů pro daňové účely
  - zdroje, které vláda musí vláda použít na vynucení daňových zákonů.
  - daňoví poradci a účetní
    - minimalizovat daně – legální vyhýbaní se daním
  - administrativní břemeno může být sníženo zjednodušením daní

Daně a efektivnost

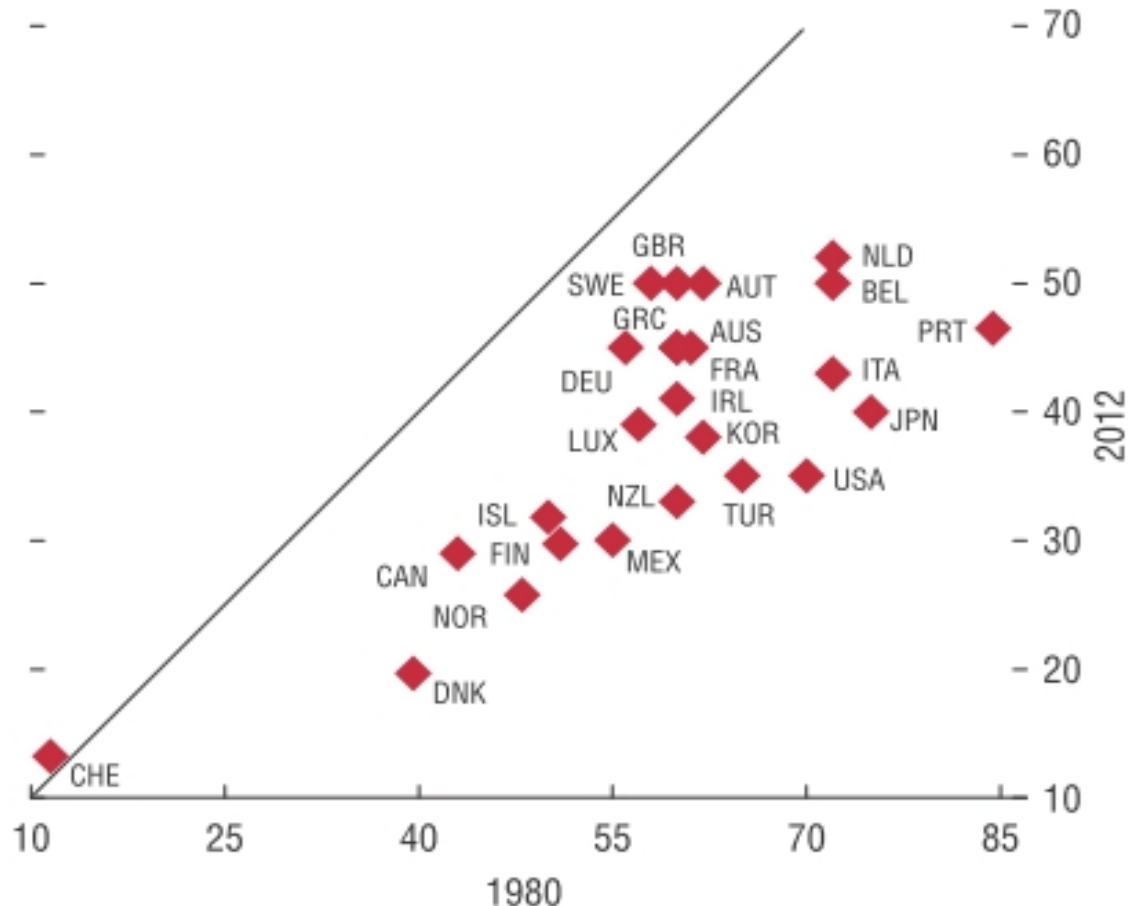
- **Mezní a průměrné daňové sazby**
- Průměrné daňové sazby
  - podíl celkových daní na celkovém příjmu
  - oběť, kterou odvádí daňový poplatník
- mezní daňová sazba
  - mezní sazba placená na dodatečnou jednotku příjmu
  - jak moc daňový systém narušuje motivaci
  - determinuje náklady obětované příležitosti

Daně a efektivnost

- **Formy daňových systémů**
- Paušální daň
  - všichni platí stejně bez ohledu na příjem
    - nejvíce efektivní – neovlivňuje rozhodnutí
    - nekřiví rozhodnutí a nevyvolává DWL
    - minimální administrativní náklad
- Proporcionální daň
  - všichni platí stejné % z příjmu
- Regresivní daň
  - vyšší příjmové skupiny platí nižší %
- Progresivní daň
  - lidé s vyšším příjmem platí vyšší %
    - ! na praktickou realizaci – platí se z rozdílu mezi jednotlivými třídami 42

Změny mezních sazeb 1980 a 2012

2. Top Marginal Personal Income Tax Rate, 1980 and 2012¹
(Percent)

Sources: OECD central government statutory top personal income tax rates; and IMF staff estimates.

Daně a spravedlnost

- Co je spravedlivé? Různé přístupy
- Princip užitku
  - lidé by měli platit daně podle toho jaký užitek mají z vládních služeb
  - bohatí by měli platit více? např. bezpečnost je pro ně důležitější?
    - X přímé dotace chudým ...

Daně a spravedlnost

- **Princip schopnosti platit**
  - daně by měly být uvaleny dle toho, kolik je schopen unést ... tzv. princip vertikální spravedlnosti
  - lidé by měli nést „stejnou oběť“
    - tj. 1000 \$ pro chudáka větší oběť než 10 000 pro bohatého ... tzv. princip horizontální spravedlnosti

- Vertikální spravedlnost
  - lidé s větší schopností platit by měli platit vyšší daně
  - bohatší by měli platit vyšší daně
    - ale to může být vyjádřeno různým způsobem – proporciónální daň vs. progresivní daň

Srovnání daňových systémů

Příjem \$	Proporcionální daň		Regresivní daň		Progresivní daň	
	Daň \$	% příjmu	Daň \$	% příjmu	Daň \$	% příjmu
50,000	12,500	25%	15,000	30%	10,000	20%
100,000	25,000	25%	25,000	25%	25,000	25%
200,000	50,000	25%	40,000	20%	60,000	30%

- Platí bohatí dost vysoké daně?
- US federální systém – progresivní
- Rodiny seřazeny dle příjmu do 5 skupin
  - ... tabulka
- Pokud uvažujeme i transfery
  - tak ještě větší progresivita
  - nejbohatší rodiny
    - platí po započítání transferů 25% daň
  - chudé rodiny
    - dostávají na transferech více než platí na daních
      - Průměrná daň je negativní - 30%

Pětina domácností	Průměrný příjem	Daň jako procento příjmu	% celkového příjmu ve společnosti	Procento všech daní
Nejnižší	\$15,900	4.3%	4.0%	0.8%
Druhá	37,400	9.9	8.5	4.1
Střední	58,500	14	13.3	9.3
Čtvrtá	85,200	17	19.8	16.9
Nejvyšší	231,300	25.5	55.1	68.7
Nejbohatší 1%	1,558,500	31.2	18.1	27.6

Daně a spravedlnost

- Horizontální spravedlnost
  - podobní daňoví poplatníci by měli platit podobné daně
  - jak poznat podobné daňové poplatníky?
  - U.S. daň z příjmu
    - spousta výjimek
    - odhad asi 1 bilion dolarů ročně
  - český daňový systém spousta výjimek ...

Daně a spravedlnost

- **Daňový dopad**
- pěkné ukázky toho „co je a co není vidět“
  - např. zvýšení daně na nějaký výrobek jej zdraží a zvýšení daně tak dopadne na spotřebitele
  - nebo bude znamenat omezení jeho prodeje a dopadne na zaměstnance podniku ...
  - tj. daň nutně nedopadá na toho, kdo ji platí
⇒ závisí na elasticitě poptávky S a D

Rovnováha veřejných rozpočtů

- **Rozpočtové deficity/ přebytky**
- Rozpočtový deficit
  - přebytek rozpočtových výdajů nad příjmy
- Rozpočtový přebytek
  - přebytek rozpočtových příjmů nad výdaji

Rovnováha veřejných rozpočtů

- některé významné identity – rozšíření předchozích
- $T =$ příjmy státní pokladny vybrané od domácností minus transferové platby
  - $S = Y - C - G$
  - můžeme rozšířit na:
    - $S = (Y - T - C) + (T - G)$
- soukromé úspory, $Y - T - C$
  - co zůstane domácnostem po odečtení daní a spotřeby
- veřejné úspory, $T - G$
  - rozdíl mezi daňovými příjmy vlády a jejími výdaji

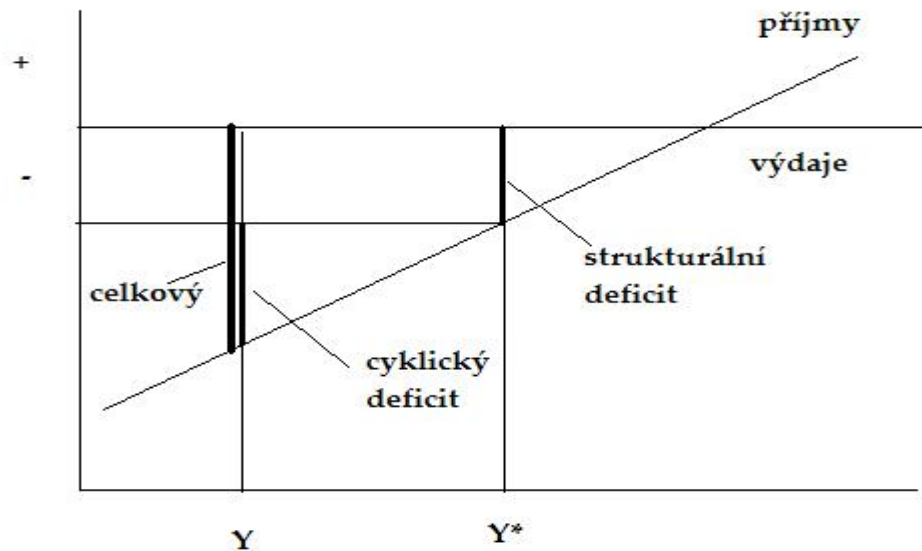
Rovnováha veřejných rozpočtů

- některé významné identity
- Vládní přebytek : $T - G > 0$
  - přebytek vybraných daní nad vládní výdaji
- Vládní deficit: $T - G < 0$
  - schodek mezi vybranými daněmi a vládními výdaji
- schodek či přebytek se často uvažuje ku HDP

Rovnováha veřejných rozpočtů

- strukturální vs. cyklický rozpočet (není Mankiw ad Holman)
- **strukturální rozpočet** - vztah příjmů a výdajů, pokud by ekonomika fungovala na úrovni potenciálního produktu (dlouhodobém průměru) Y^*
- **cyklický rozpočet** - dopad hospodářského cyklu
- **celkový rozpočet = strukturální + cyklický**
- akumulace minulých deficitů je **vládní dluh**

Strukturální a cyklický deficit

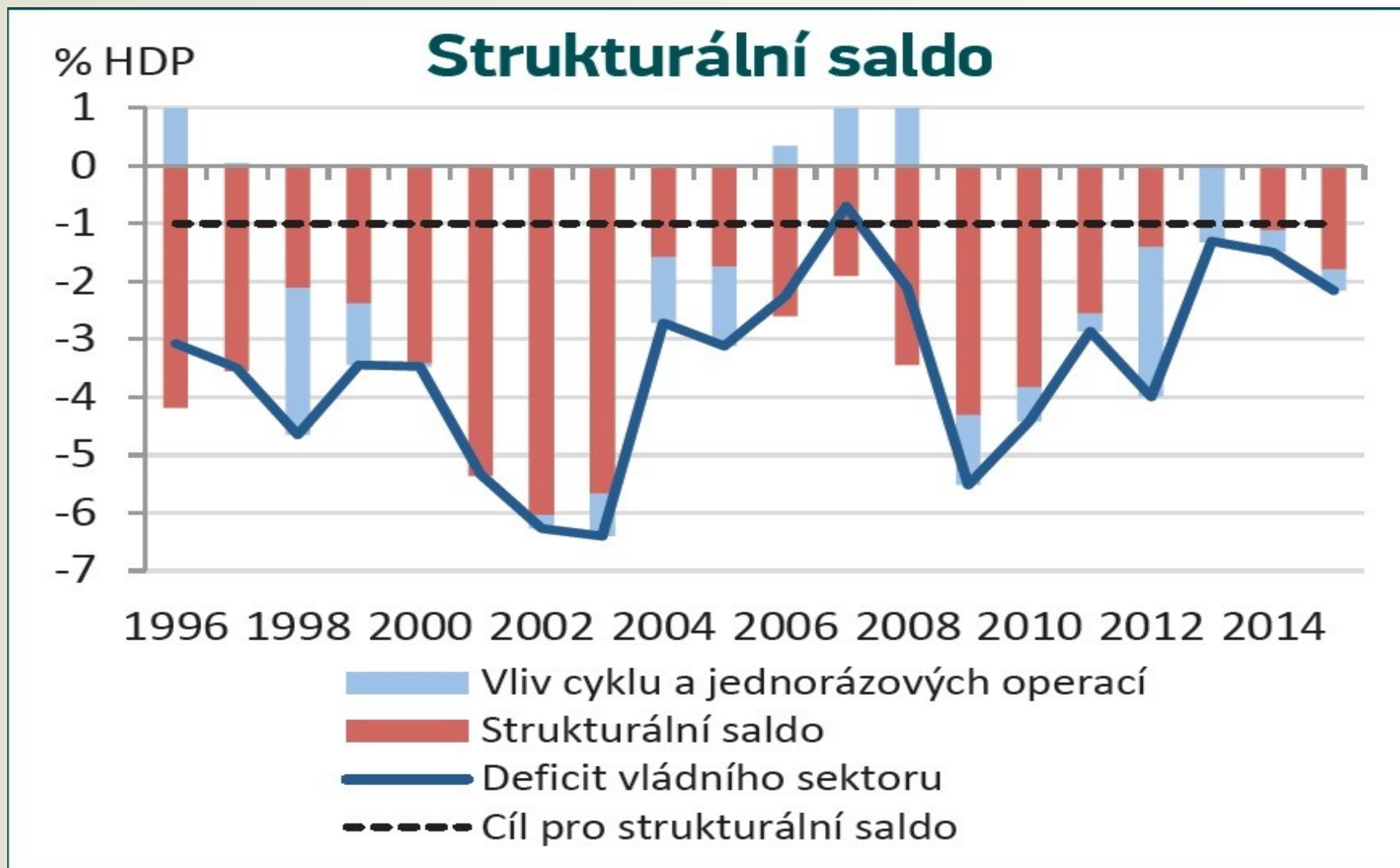

Předpoklady modelu: výdaje rozpočtu jsou konstantní – tj. nejsou závislé na velikosti produktu. Příjmy jsou na produktu závislé a s vyšším Y rostou.

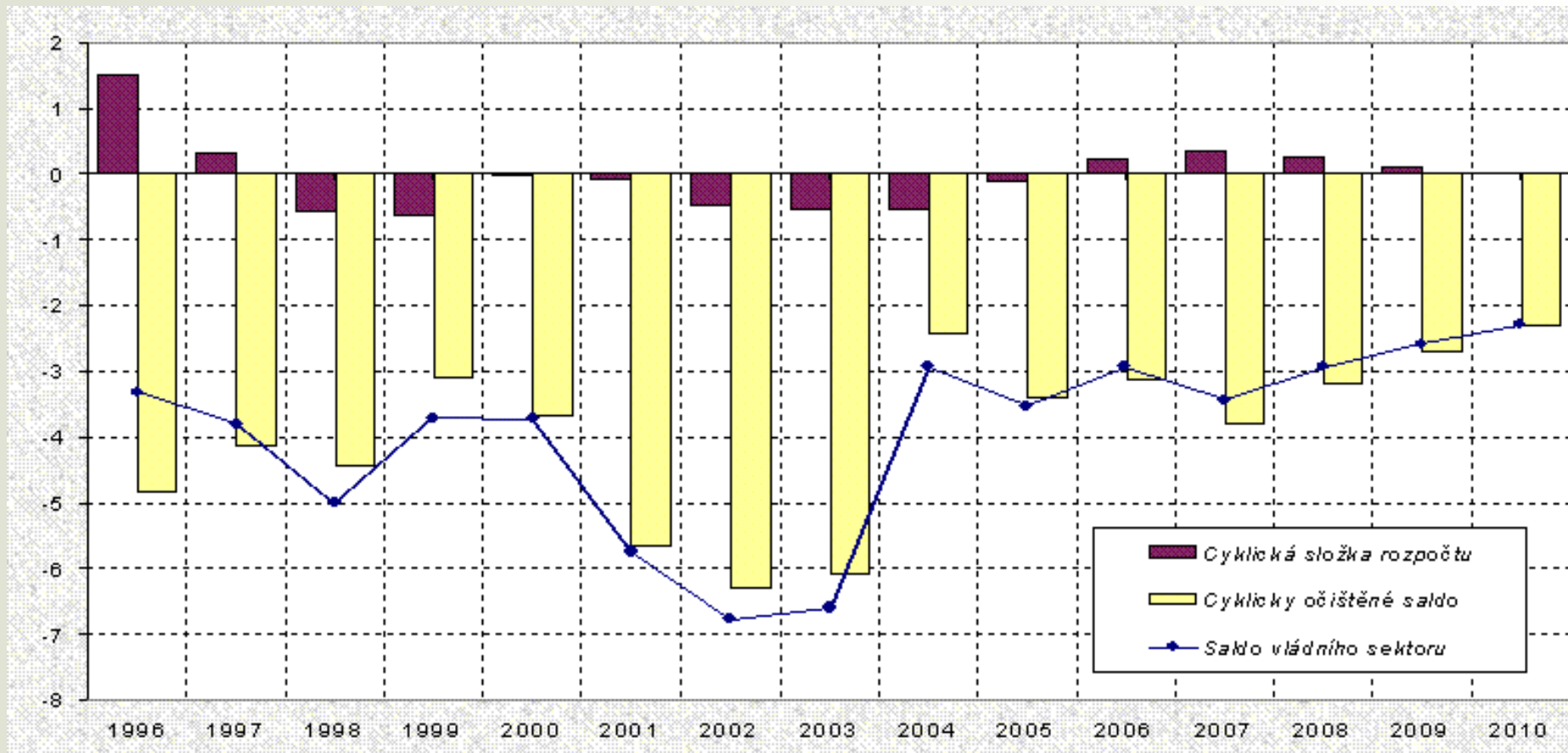
Na úrovni potenciálního produktu (Y^*) vzniká strukturální deficit. Vzhledem k tomu, že ekonomika je pod potenciálním produktem (Y), tak na této úrovni výstupu vzniká i cyklický deficit.

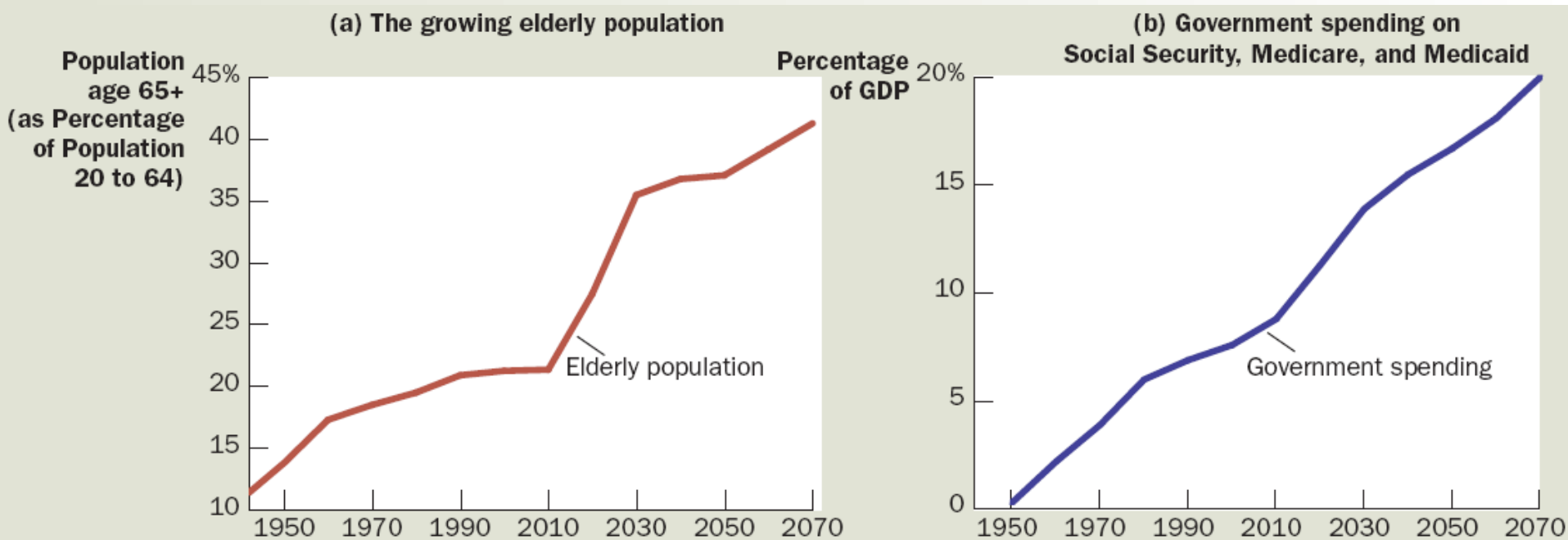
Strukturální a cyklický deficit v ČR

Odhad strukturálního a cyklického deficitu v ČR v % HDP

Demografie a dopady na rozpočet

Panel a ukazuje procento populace starší než 65 ku populaci staré 20-64. Růst seniorů vede k vyšším nárokům na vládní výdaje – panel b.

Ale může se jen jednat o zdánlivou korelaci – výdaje rozpočtu v čase rostou a nemusí být způsobeny růstem starší populace.

US vládní dluh

TRH ZAPŮJČITELNÝCH FONDŮ

Trh zapůjčitelných fondů

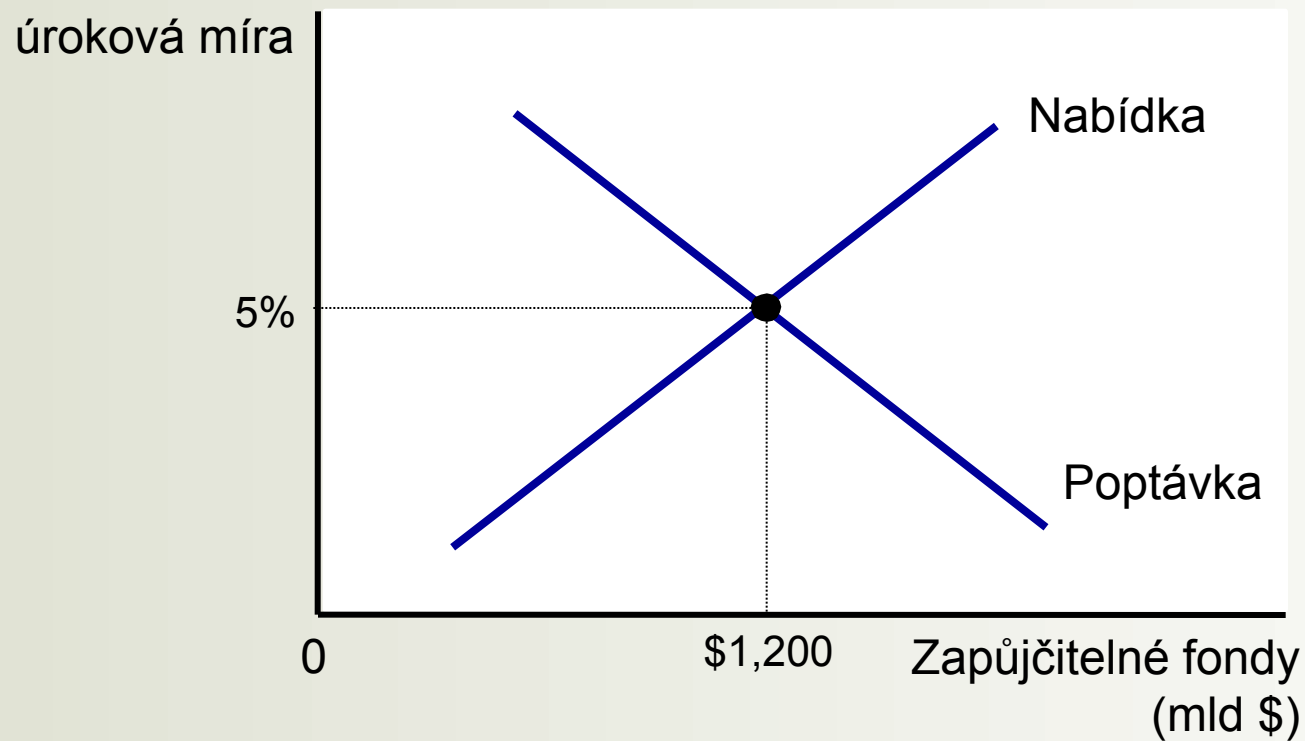
- Trh zapůjčitelných fondů
  - pro zjednodušení předpokládáme jen jeden trh
    - reálně více trhů
  - ti kteří chtějí spořit tady ukládají úspory a ti, kteří si chtějí půjčit si zde půjčují
  - trh čistí úroková míra

Trh zapůjčitelných fondů

- Nabídka zapůjčitelných fondů
  - národní úspory
- poptávka po zapůjčitelných fondech
  - tvořena poptávkou po investicích (firmy, domácnosti)
- cena za poskytnutý úvěr = reálná úroková míra
- z pochopitelných důvodů
  - poptávka po úvěrech klesá
  - a nabídka úspor roste

Obrázek 1

Trh zapůjčitelných fondů

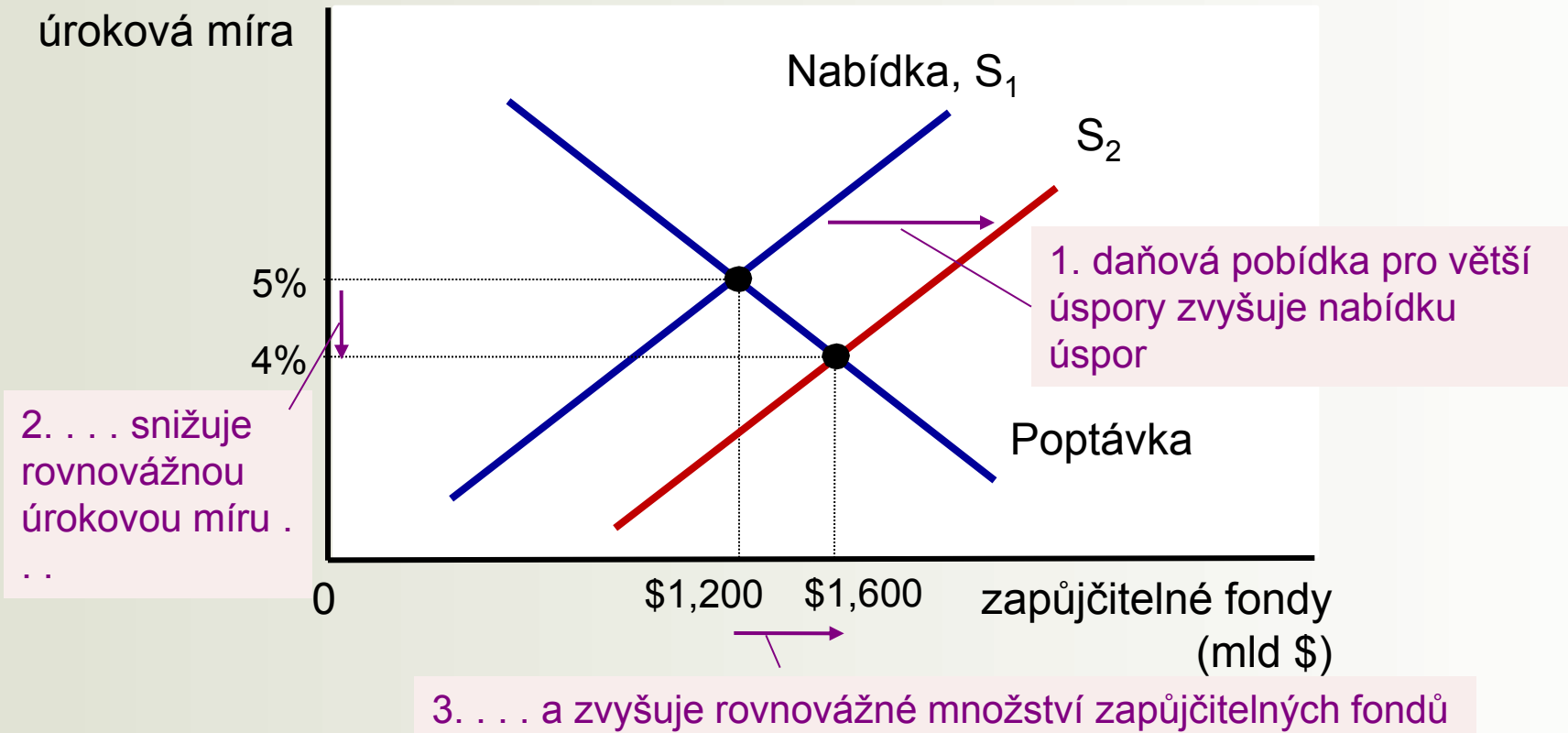

Trh zapůjčitelných fondů

- Analýza několika vládních opatření
- 1. politika podpory úspor
- daňová podpora úspor
  - zvyšuje nabídku zapůjčitelných fondů
    - nabídková křivka se posunuje doprava
  - nová rovnováha
    - nižší rovnovážná úroková míra
    - vyšší objem zapůjčitelných fondů
      - vyšší investice

Obrázek 2

dopady podpory úspor na nabídku zapůjčitelných fondů

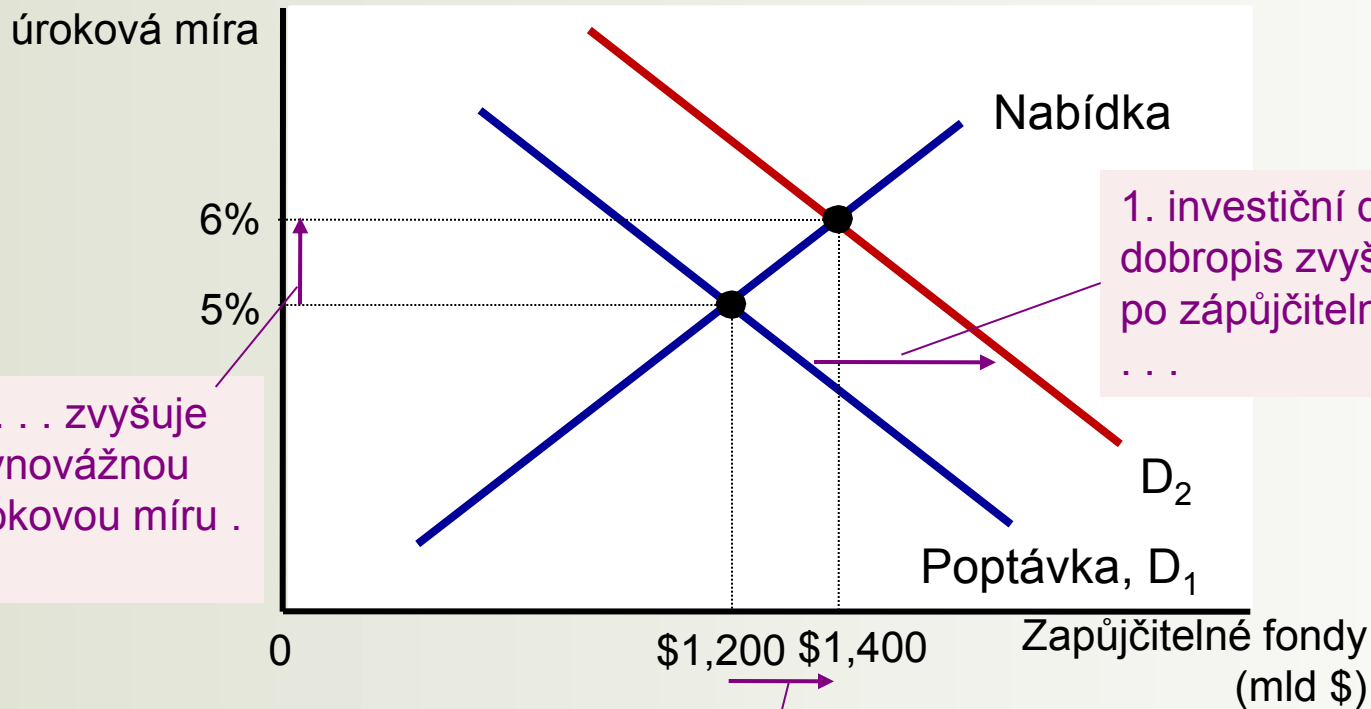

Trh zapůjčitelných fondů

- 2. politika podpory investic
- investiční daňový dobropis
  - daňové úlevy firmám za každou novou postavenou továrnu
  - zvyšuje poptávku po zapůjčitelných fondech
    - poptávková křivka se posunuje doprava
  - nová rovnováha
    - na vyšší úrokové míře
    - vyšší objem zapůjčitelných fondů
      - vyšší úspory

Obrázek 3

Podpora investic zvyšuje poptávku po zapůjčitelných fondech

2. . . . zvyšuje rovnovážnou úrokovou míru . . .

1. investiční daňový dobropis zvyšuje poptávku po zápůjčitelných fondech . . .

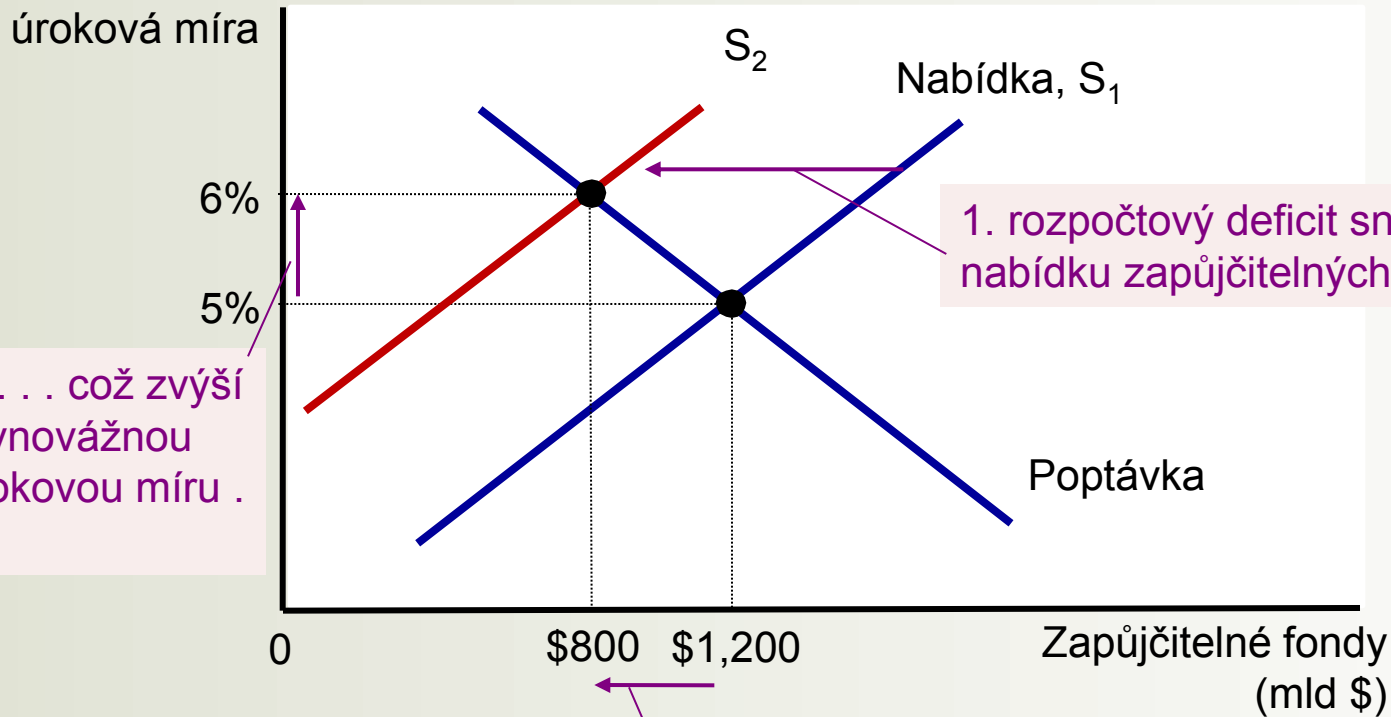
3. . . . a zvyšuje rovnovážné množství zápůjčitelných fondů.

Trh zapůjčitelných fondů

- **3. deficit vládního rozpočtu**
- Vláda má na počátku vyrovnaný rozpočet
  - vládě vznikne deficit
    - objem úspor se sníží, protože celkové úspory se skládají ze soukromých a veřejných úspor a vládní jsou záporné
      - ↓ objem zapůjčitelných fondů, které mohou použít (dom. a) firmy
        - » pokles investic, které vyvolaly vládní výpůjčky se označuje jako **efekt vytěsnění (Crowding out efekt)**
      - nabídková křivka se posune doleva
    - popt. se nemění – def. neovlivňuje poptávku po inv
    - nová rovnováha
      - vyšší úroková míra
      - menší objem zapůjčitelných fondů

Obrázek 4

Efekt vládního rozpočtového deficitu

1. rozpočtový deficit sníží nabídku zapůjčitelných fondů . . .

2. . . . což zvýší rovnovážnou úrokovou míru . . .

3. . . . a sníží objem zapůjčitelných fondů.

Trh zapůjčitelných fondů

- ⇒ **vládní deficity**
  - vytlačují soukromé investice + ↑ úrok. míry
  - je to důsledek skutečnosti, že si půjčuje vláda
  - většina ekonomů ... negativní pro růst protože úzká vazba mezi investicemi a růstem
- rozpočtové přebytky
  - zvyšují nabídku zapůjčitelných fondů
  - snižují úrokové míry
  - a stimulují investice

- Ricardovská ekvivalence

- pokud má vláda deficit, tak domácnosti očekávají, že se v budoucnu budou muset zvýšit daně, aby se zaplatil akumulovaný dluh
- domácnosti na deficit zareagují zvýšením úspor
- v praxi těžko

KONEC

